

TAHRİR DEFTERLERİNİN ALEVİLİK – BEKTAŞİLİK ARAŞTIRMALARINA KATKISI: İRÈNE BELDICEANU – STEINHERR ÖRNEĞİ

Ahmet TAŞĞIN*
Bünyamin SOLMAZ**

Özet

Osmanlı Devletinin kuruluşunun ardından Tahrir Defterlerine kaydedilen göçebe toplulukların sosyal yapılarının anlaşılmasına sunacağı katkıyı ele aldı. Toplulukların yerleştikleri yerler ve bu yerleşim yerlerinden elde edilecek vergilerin tutulduğu kayıtlar üzerinden bir çözümlenmeye dikkat çekti. Tahrir Defterleri etrafında Alevi - Bektaşî yerleşimcilerin izlerinin takibinde sunduğu katkıyı vurguladı.

Bu makale Alevi - Bektaşî toplulukların sosyal yapısı, organizasyonu ve faaliyetleri ile Tahrir Defterlerinin verdiği malumatın geleneksel kaynaklarında da olduğunu ortaya koydu. Fakat Alevi - Bektaşî topluluklar hakkında bilgi veren resmi kaynaklar ile kaynaklardan hareketle araştırmacılar Alevi - Bektaşî kaynakları arasında ilişki kurmakta zorlandılar.

Bu çerçevede Irène Beldiceanu - Steinherr'in Bektaşlı topluluğuna ilişkin yayınladığı makale çerçevesinde bu konu burada tartışıldı. Makalenin merkezinde Tahrir Defterleri ve Alevi - Bektaşî kaynaklarına dayanarak Bektaşlı oymağına yönelik yaptığı çalışmasıyla başlayan tartışmalar ele alındı. Yine Beldiceanu - Steinherr'in makalesine tartışmanın taraflarından Irène Mélikoff'un eleştirisi ve bu eleştirinin gerekçeleri üzerinde duruldu.

Anahtar Kelimeler: Tahrir Defteri, Hacı Bektaş, Alevilik, Bektaşilik, Irène Beldiceanu – Steinherr, Irène Mélikoff.

CONTRIBUTION OF TAHRİR DEFTERLERİ TO ALEVİ - BEKTAŞİ RESEARCHES: THE CASE OF IRÈNE BELDICEANU – STEINHERR

Abstract

This article focuses on settlements of the nomads after foundation of Ottoman State and registration of these settlements in Tahrir Defterleri. Registrations in Tahrir Defterleri which were arranged mainly for the purpose of taxation have vital importance in following traces of Alevi – Bektashi nomads. This article deals with social structure, organization and activities of Alevi – Bektashi groups by means of the opportunities supplied by Tahrir Defterleri.

* Prof. Dr., Konya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü Konya / TÜRKİYE

** Doç. Dr., Konya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Konya / TÜRKİYE

Although we can find information about social structure and organization of Alevi – Bektashi groups in both their traditional sources and some other official records, these sources contain a series of contradictions. Hence, the article of Irène Beldiceanu – Steinherr, aiming to disclose characteristics of Alevi – Bektashi groups by means of Tahrir Defterleri will be discussed within this study. It is also argued in this article that social and organizational characteristics of Alevi – Bektashi groups should be reconsidered under the light of Tahrir Defterleri.

Keywords: Tahrir Defteri, Hacı Bektash, Alevi, Bektashi, Irène Beldiceanu – Steinherr, Irène Mélikoff.

Giriş

Bu çalışma, uzun zamandan beri Tahrir Defterleri etrafında Anadolu, Trakya ve Balkanlarda Osmanlı hâkimiyeti üzerine araştırmalar yapan Irène Beldiceanu – Steinherr’in yayımlanmış bir makalesi etrafındaki kısa süreli devam eden tartışma konusuyla ilgilidir. Konu, Tahrir Defterlerinin Alevilik - Bektaşilik araştırmaları için kaynak olarak kullanılması ve bu kaynaktan elde edilen bilgiyle ilgilidir. Bu çerçevede etrafında Tahrir Defterlerinin Alevilik - Bektaşilik araştırmaları için bir kaynak ve bu kaynaktan elde edilen bilgilerin yeterli ya da yetersiz olduğu kadar geleneksel Alevilik - Bektaşilik araştırmalarının yaklaşım ve yöntemi de bu çalışmanın kapsamı içerisinde değerlendirilecektir. Makalede ayrıca, bulgular, tarihi kaynaklar ya da referansların, araştırma kurgusu arasındaki ilişki ile kurgunun tarihi nesnel veri ve referansların yol göstericiliğini ve yol açıcılığını bir kenara itişinin işareti olarak da değerlendirilecektir. Buradan yola çıkarak makale, Alevilik - Bektaşilik araştırmalarında Tahrir Defterlerinin kaynak olarak kullanılmasının önemine değinecektir.

Bu çalışma, Alevi - Bektaşi topluluklarının ilk dönemine ilişkin yeterli kaynağın olmadığı tezini sorun olarak görüp bu tezin sonuçlarını ele alacaktır. Bu tezin temel yaklaşımı ve yaklaşımın sonuçlarından bir tanesi Alevi - Bektaşi topluluklarının Osmanlı toplumu ve yapısının bir parçası olmasının unutulmasına işaret etmektedir. Bir anlam bütünlüğü olarak Osmanlı toplumu, bu anlam bütünlüğünü parçalara devredip, daha sonra da anlam bütünlüğünün bu parçalar üzerinden değerlendirilmesiyle araştırmaların ekseninin kaybına neden olmaktadır. Osmanlı tarihi metinleri ve bu metinlerin gündelik hayatın içerisinde oluşmasıyla kazandığı merkezi otoritenin ideolojisini doğrulayan yaklaşımıyla sindirici bir kuşatma oluşturur. Bu yapının dışında kalan unsurlar sindire sindire merkeze doğru çekilirken diğer yandan da eklenmede geride kalanların alanları daraltılır. Merkezi kuşatma dışında kalan gruplar olumsuz işaretlerle kamu alanının tamamında olumsuz bir anlam kazanır. Bunun için de Alevi - Bektaşi işaretinin kazandığı olumsuz anlam, ona ilişkin bütün kayıtların da olumsuzlanması veya önemsenmemesi anlamına gelmektedir. Bu bakımdan da Tahrir Defterlerinin Alevi - Bektaşi sosyal, iktisadi

yapısına ilişkin sunacağı katkı, kısa bir değinmenin ötesinde kaydın dışında bırakıldı.

Çalışma boyunca yazılı metinlerden sağlanan veri, verilerin karşılaştırılmasının yanı sıra bu verilerin geleneksel Alevi - Bektaşi sosyal ve dinî yapısıyla ilişkisi, Alevi - Bektaşi toplulukların tarihsel gelişimi içerisinde kazandıkları değişime yönelik açıklamalar ile Tahrir Defterlerinin kayıtları arasındaki ilişkinin ne anlama geldiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu ilişki ilk planda Osmanlı hinterlandında kurulduğu göz önünde tutularak değerlendirilmektedir. Bunun için de yazılı belgelerlerdeki bilgilerin günümüzde cari olan Alevi - Bektaşi sosyal ve dinî yapısı ile ilişkisi, sadece Türkiye’de değil topluluğun Ortadoğu’nun farklı ülkelerinde yerleşik Alevi - Bektaşi topluluklar arasında yapılan görüşme ve katılımcı gözlem yöntemleriyle elde edildi (Taşğın, 2010; 2010a; 2009; 2009a; 2009b; 2009c).

Alevi - Bektaşi toplulukların dinî ve sosyal yapılarına içerden bakış sağlayan ve bu yolla elde edilen veriler, geleneksel kaynaklar ve verilerin ileri sürdüğü siyasi, dinî, iktisadi ve kültürel farklılaşmaya “zıt-paralel” ya da “eş-paralel” çizgi oluşturduğu kavramsallaştırması izleğiyle devam edilmektedir. Bu çizginin oluşturulması ve belirlenmesinde büyük pay sahibinin “iktidar” olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Alevi - Bektaşi toplulukların tarihsel olarak “iktidar”ı kaybetmeleri “zıt-paralel ve eş-paralel” yapıyı kendi içerisinde oluşturmaktadır (Taşğın, 2002; Taşğın, 2004).

Bu yapı, kendi alanı içerisinde sınırlanan, bir anlamda mahalleleşen bir yapıya bürünmesiyle “genişleyen iktidar”ın kuşatması altında alakasız, belirsiz ve niteliksiz bir yere kaymaya başlar. Buradan itibaren de üretilen “zıt-paralel” ve “eş-paralel” çizginin ikinci defa mahalleleştirilmesi vasıtasıyla topluluğun dinî ve sosyal yapısının üzerinin küllenmesi, dolayısıyla göz ardı edilmesiyle sonuçlanır. Artık iktidarın izlediği yeni olmaktan çıkıp kadim ve hakikat haline geldiğinde sorgulanamaz, tartışılmaz hatta üzerinde farklı bir yaklaşım dahi üretilmesine imkân vermeyecek derecede güçlü kuşatma oluşturur.

Buradan yola çıkarak konunun anlaşılmasını kolaylaştıracak birkaç basit ilk ve temel düzeyde soru sormak zorundayız. Rum’a Orta Asya’dan göç eden toplulukların nüfusları ve besledikleri hayvanlarının fazlalığı dikkat çekicidir. Buna rağmen nasıl olur da bu toplulukların Selçuklu ardılı ve Bizans önünde (evveli veya uç) olmalarından yola çıkarak kısa sürede bir başarı elde etmeleri şaşkınlığa neden olur? Türkmenlerin bu yeni coğrafyada başarılı olmalarına dair duyulan şaşkınlık, Selçuklu ve Bizans zaviyesinden bakıldığı için devam ettiği söylenebilir mi? Ya da Türkmen toplulukların beceriksiz, ellerinden bir iş gelmeyen, çapulcu, sapık (Şii ve Batini), başıboş, serseri topluluklar olmasının etkisi var mı? Acaba Türkmen topluluklarını başından itibaren bu şekilde işaret eden nedir ve kimdir? Gerçekten bu topluluklar tarla süremez, koyun otlatamaz, ev yapamaz, hatta zaviye veya tekke kuramaz (geniş bir ev de denebilir), büyük topluluklara sofraya açamaz, kendi aralarındaki ilişkilerini dahi çözemez topluluklar mıdır? Doğrusu bu şaşkınlığın nedeni anlaşılmamaktadır.

Bu kuşatmanın oluşturduğu zihin dünyası değerlendirmeye tabi tutulan bütün kaynakları da bu kuşatma doğrultusunda biçimlendirmektedir. Bu bakımdan da kaynakların farklı çalışmaya, zihin dünyasına veya yönetime tabi tutulması da bu kuşatmayı anlaşılır kılmak için yeterli gelmemektedir. Bu konunun en iyi ve önemli örneklerinden birisi Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'dır (Barkan, 1942: 279-386). Barkan, Tahrir Defterleri kayıtlarından yola çıkarak hazırladığı makalesinde, yıllardır Alevilik – Bektaşilik araştırmalarının sonuç ve değerlendirmelerinden farklı tespitlere ve sonuçlara ulaşmıştır. O, makalesinde Oğuz boylarının rastgele, başıboş ve bozuk itikatlı topluluklar halinde Rum'a gelmedikleri sonucuna ulaşmış ve doğal olarak da yukarıda dile getirilen fikirlerin yeniden gözden geçirilmesini önermiştir. Bilakis bu toplulukların başlarında bulunan reislerinin geniş aile bireyleriyle birlikte gelip, uygun yerlerde yerleştiğini, süreç içerisinde şenlendirdiği bölgeleri işleyip bir kısmını da satın aldıklarını ve buna paralel olarak zamanla ihtiyaç duyulan meslek dallarının işleyişini acilen gerçekleştirdiklerini kaynaklara dayanarak tespit etmektedir. Yukarıda konunun anlaşılmasına kolaylık sağlayacak ilk ve temel düzey sorulara, onun bu çalışması cevap aramakta ve hatta cevap vermektedir. Toplulukların hayvan besledikleri, demircilik ve kuyumculuk yaptıkları, ev ve tekke bina ettikleri, sofralar açtıkları, oba, oymak ve boy üzerinden bağlantılarını korudukları vb. birçok imkânsız, eleştirilen yaklaşıma göre, konuda başarılı olabildiklerine dair yeterince doyurucu bilgi sunmaktadır.

Devam edecek olursak konunun derinleşmesini kolaylaştıracak birkaç soru daha sormamız gerekmektedir. Orta Asya'dan Rum'a yönelen bu topluluklar, geldikleri yerden nasıl bir sosyal, siyasi, dini ve iktisadi birikimle gelmekteydiler? Rum'a geldikten sonra neden beceriksiz ve ellerinden hiçbir şey gelmeyen serseri ve sapık topluluklara dönüştüler? Uzun, yorucu ve akılcı, sabırlı olmayı gerektiren göçlerin sonucunda önce bildikleri bütün her şeyi el becerilerinden düşünce kabiliyetlerine, sanat, siyasi, iktisadi bütün müktesebatlarına kadar bütün birikimlerini nereye bıraktılar veya kendilerini, cahil, serseri başıboş ve sapık olmalarına neden olan unutkanlığa nasıl ulaştılar?

İşte anlaşılmaz bir şekilde yukarıda dile getirilen hususlardan bir tanesi de Tahrir Defterleri etrafında dile getirilen ve Alevi - Bektaşî topluluklarının dinî ve sosyal yapısına uygun sonuçları elde eden bilimsel yaklaşım hemen hiçbir gerekçe gösterilmeden uzun süre dikkatten uzak tutulmakta veya sebepsiz yere reddedilmektedir. Esas itibarıyla bu kaynaktan elde edilen malumatın kabullenilmeyişinin nedeni, Alevi - Bektaşî yazın yaklaşımının daha bariz olarak görülmesine imkân vermektedir. İktidarın kurduğu akıl ve bilgi ile her daim kendisini sürekli ve imkânlı hale getiren kuşatıcı alanın dışına çıkılması hatta çabası bile ciddi bir tehdit ya da tehlike olarak görülmekte ve bu alanda dile getirilen mütevazı katkı, anlamsızlaştırılmaktadır. Oysa bu katkının kabul edilmesinin alana yönelik sağladığı genişlik ya da eldeki kaynakların daha fazla kullanılması ya da bu kaynakların yeni

bir bakış açısıyla ele alınması çerçevesinde görülebseydi, geleneksel Alevi - Bektaşî dinî ve sosyal yapısına daha yakın bir bilgi sunduğu görülebilirdi (Lindner, 2000: 87-119).

Öyleyse bu çerçevede sorulacak birkaç soruyla konunun sınırlarını basit düzeyde tamamlamış olalım. Osmanlı Devleti ve çevresinin yazılı kaynaklarının tarihi metinler olan kronikler ve bir de ilgili toplulukların bu çerçevede kazandığı yeni anlamları etrafında şekillenmiş eserleriyle değerlendirilmesi merkezi otoritenin değişim ve dönüşümü kuşatmayla sonuçlanır. Bir devletin kurucu bir mefkûre etrafında bütün alanları kurgulaması zorunlu konulardan birisidir. Başlangıç kaynaklarının birden fazla kaynağın karşılaştırmalı olarak araştırılmasıyla elde edilecek veriler, merkezi otoritenin kurgusunu anlamamızı kolaylaştırır. Böyleyken bu ideolojik kurguyu görmemize engel olan nedir? Ya da kimler buna engel olmaktadır? Kimler, illa başka bir dünyayı görme arzularına bizi de zorlamaktadırlar?

Beldiceanu – Steinherr, 1991 yılında yayınladığı makalesine (Beldiceanu – Steinherr, 1991) Mélikoff tarafından 2003 yılında cevap verdi (Mélikoff, 2003). Beldiceanu – Steinherr ilgili makalesinde Sulucakarahöyük etrafında yerleşen Bektaşî topluluklarını Tapu Tahrir Defterleri ışığında 15. ve 16. yüzyıllar itibarıyla ele aldı.¹ Beldiceanu – Steinherr, yayınladığı bu makalesini Mélikoff’a ithaf etti. Daha sonraki yıllarda aynı yaklaşım doğrultusunda başka makalelerde yayınladı (Beldiceanu – Steinherr, 1999).

Vergi almak için tutulan kayıt, aynı zamanda yaklaşık nüfusu ve bu nüfusun hangi alanlarda istihdam edildiğini gösterir (Köprülü, 1943: 405-406). Hatta vergiye tabi tutulmayanların da gerekçeleri de görülebilir. Bunun dışında isimler, sıfatlar vb. kültürel hayatı anlamayı kolaylaştıracak bilgiler de verir (Şahin, 1986: 35-37). Bektaşlı topluluğunun vergi kayıtlarının da bu çerçevede kaydedildiğini ve bu bakımdan da buradan elde edilen veriler de bu şekilde değerlendirilmelidir (Emecen, 1991). Merkezin kıyısında kalan toplulukların kaynaklarının değerlendirilmesine ilişkin bir yöntem ve yaklaşım önerisiyle yazılı ve sözlü kaynakların önemli bir yer tuttuğu doğal olarak bunu değerlendirebilecek bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu da bir gerçektir (Şahin, 1997: 167-174; Şahin, 2006: 15-25).

Bektaşlı topluluğu etrafında Beldiceanu – Steinherr’in hazırladığı makalenin arşiv kayıtları Aksaray Tapu Tahrirlerine dayanır. Diğer yandan Tahrir Defterlerinden elde edilen verileri Hacı Bektaş Velâyetname’sindeki bilgilerle karşılaştırıp, vardığı sonuçları destekler. Buna göre Hacı Bektaş tek başına hareket eden birisi değil kendisine bağlı topluluklarla hareket eden bir aşiret ya da kabilenin üyesidir. Yine Bektaş bir kişi adından daha ziyade Bektaşlı adıyla kaydolun bir gruba ve grubun üyelerine verilen isimdir. Bu çerçeveden bakıldığında da Tahrir Defterlerinden elde edilen verilere göre onun bir grup içerisinde bulunduğu, bu grubun birbiriyle akrabalıklarının bulunduğu ve doğal olarak da soyunun devam ettiğine dair

işaretidir. Çünkü Bektaşlı adıyla anılan bir aileden ve üstelik üyelerinin sayısı fazla olan büyük bir aileden söz edilmektedir. Aksaray Tahririne kayıtlı Bektaşlı topluluğunun Hacı Bektaş ailesinden gelen, tekkede hizmet eden ve hatta cemlerde hizmet sahibi olanların dahi unvanlarının sayıldığı kayıtlar aynı zamanda Bektaşlı topluluğu ile hareket eden oba ya da oymakların birlikliliklerine dikkat çekmektedir. Bu topluluklar, kendi topluluk adalarının büyük bir kısmını yerleşim yerlerine oba, oymak veya cemaat adalarının aynıyla verdiklerine dikkat edilmelidir. Yerleşim yerleri ve vergiye tabi tutulan kişi sayısı, Hacı Bektaş soyundan gelenlerin isimlendirilişi ve mezraları da dâhil geniş bilgi verilmektedir. Bu durum Bektaşlı toplulukları arasında öteden beri devam eden “Yol Evladı” ve “Bel Evladı” veya “Babagan” ve “Dedegan” ayrıştırmasına da yeniden bakmayı gerektirmektedir.

Yukarıda Beldiceanu – Steinherr’in makalesinden özetlenen konu başlıklarına Mélikoff’un verdiği cevaba gelince; o bu bilgilerin doğru olabileceğini, hatta bu bilgilerin yeni olduğunu söylemektedir. Bu kabulüyle beraber belirli noktalarda konuyu kabullendiğini de ifade etmektedir. Özellikle oba, oymak şeklindeki yapısının tarikat tasavvuf formu dışında kültürel biçim üzerinden anlaşılmasına göre daha belirsiz durduğu ve bu bağlantının da ispat edilemeyeceğine vurgu yapmaktadır. Böylece makalenin tamamına ilişkin övücü veya akademik olarak kabul edilebilir bulmasına karşın makalenin vardığı bütün sonuçları kısa bir ifadeyle reddetmekte ve önemsizleştirmektedir.

Mélikoff, Balkanlar, Anadolu ve Ortadoğu’da Alevi - Bektaşlı toplulukları arasında alan araştırmalar yapan sayılı bilim insanlarından bir tanesiydi. Alan araştırmalarının yanı sıra ilgili toplulukların klasik metinlerine hem arşiv olarak hem de bu metinlerin okunması fasıyla hakimdi. O, Beldiceanu – Steinherr’in makalesine cevap olarak makale hazırladı ve Beldiceanu – Steinherr’in makalesinin referansları arasında bulunan Hasluck’un (Hasluck, 1929: 143, 341) Bektaşlı isimlendirmesinin bir topluluk adı olabileceğine dair sorgusunu görüp değerlendirdiğini de kritiğine ekledi. Buna karşın nasıl oluyor da Mélikoff gibi büyük bir bilim insanı, bilimsel hiçbir delil sunmadan veya rasyonel bir açıklama belirtmeden bu yeni bilgileri reddetmekte ve bu noktayı görmezden gelmektedir? Ya da ilk bakışta onu gördüğünden alı koyan hangi gerekçedir veya nedir? Yıllardır sürdürdüğü başarılı çalışmalarına rağmen kendisinin de kabul ettiği bu açık hakikati kabul etmesine kim engel olmaktadır?

Beldiceanu – Steinherr’in makalesini değerlendiren Alevilik – Bektaşlılık konusunun büyük üstadı Ocak (1996: 175) Bektaşlı adının bir topluluk adı olabileceğini ve bu verinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmektedir:

“Hacı Bektaş’ın bu bölgeye yerleşmesi konusuna Irène Beldiceanu’nun birkaç yıl önce yayımladığı bir makale, yepyeni bir boyut kazandırmaktadır. XV. Ve XVI. Yüzyıla ait Karaman eyaleti tahrir defetleri üzerinde gerçekleştirilen bu ilginç araştırma², Hacı Bektaş’ın Sulucakaraöyük’e Vilâyetnâme’nin yazdığı gibi yalnız bir derviş olarak gelmediğini, kendine bağlı Bektaşlı adını taşıyan bir oymakla birlikte

geldiğini gayet açık bir şekilde gösteriyor. Bu da bizim –daha önceki bölümlerde ileri sürdüğümüz- Türkmen babalarının aynı zamanda hem kabile şefi hem de dinî reis olduklarına dair görüşümüzü destekliyor...”

Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak, metin içerisinde (62n) dipnotla Irène Beldiceanu'nun makalesini değerlendirmeye devam etmektedir. Onun dipnotunu da buraya almayı uygun bulduk: “Bu makale, bu güne kadar yalnızca yazılı literatür üzerinden yürütülen erken Bektaşilik tarihi çalışmalarına arşiv belgeleri boyutunu getiren ve bu boyutun arz ettiği önemi gösteren değerli bir katkıdır. Bu çalışmada I. Beldiceanu – Steinherr, bir defa Bektaşi zümrelerinin XVI. Yüzyıl başlarında bile hâlâ yarı göçebe (veya yarı yerleşik) bir hayat yaşadıklarını belgelere dayanarak gösterdiği gibi, coğrafi dağılımlarını da tespit ediyor. Ayrıca Hacı Bektaş'ın soyunun sürüp sürmediği, Bektaşilerin Hıristiyan kesimle ilişkileri gibi bir takım problemli konulara da cevaplar arıyor ve teklifler getiriyor.”

Sonuç olarak, Alevi - Bektaşi topluluklarının Babailer Ayaklanmasından sonra aldıkları yeni biçim, dinî, sosyal, siyasi, iktisadi ve coğrafya olarak değişime neden olmuştur. Müşit ve Pir bağlılığı bireysel tercihin ötesinde oba, oymak ve boy şeklindeki örgütlenmeyle sürdürülmüştür. Bu yapılanmanın sağladığı kontrol, savaşlar, göçler ve şehirleşmeyle zayıflamıştır. Bu zayıflama grup üyelerinin dahi kendilerini tarikat formuyla açıklamalarıyla sonuçlanmıştır. Bu durum “zıt” ve “eş” paralel alanların birbirine dönüştüğünü göstermektedir.

Geleneksel tekke ve zaviye yapısı içerisinde tarikata üye olup tasavvufi terbiye almak isteyen kişilerin uğradıkları bir mektepten ziyade geleneksel sosyal yapılarından farklı bir organizasyona bağlandıkları söylenebilir. Bunun içerisinde aynı oba, oymak ve boydan gelen insanlar seyit olarak isimlendirilen dede ve beylere bağlanırlar. Bu bağlılık dede ve beyler tarafından belirli merasimlerle bütün hayatları boyunca grubun üyesi olmaları sağlanmaktadır. Lider, üyelerin yaş, statü ve buna bağlı olarak rol değişimlerine paralel, üyelerini hayatın içerisinde tutmakta ve doğrudan muhatap olmaktadır. Böylece oba, oymak ve boy teşkilatı içerisinde bulunan üyeler, doğrudan geçiş merasimleriyle sürekliliği olan bir organizasyonun parçasına dönüşmüş olurlar.

Burada dile getirilmesi gereken noktalardan bir tanesi de Alevi - Bektaşi toplulukların Müslüman olmadan önceki sosyal yapısına ilişkin yapılan açıklamaların sürekliliğinin kaybedilmesi ve kopmasıdır. Bu topluluklar Müslüman olmadan önceden oba, oymak, boy şeklindeki yapısını Müslüman olduktan sonra da devam ettirdiler. Fakat bu süreklilik özellikle ortaçağda Irak, Suriye, Anadolu ve Balkanlara yönelen göçlerle de bir süre devam ettirilmesine karşın yumuşak bir şekilde kaybolmaktadır. Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Memlüklüler, Beylikler, Karakoyun, Akkoyun, Dulkadir, Tavaiften Karaman, Germiyan, Menteşe vb. birden fazla siyasi alana dağılan topluluklardan söz edildiğine dikkat edilmelidir.

Özellikle Osmanlı Devletinin kuruluşunun ardından adeta bu yapı Kayı etrafında kaybolmuş gibi görünmektedir. Kaldı ki bu bilinçli kaybediş, daha geniş bir alana şümullendirilerek toplulukların sosyal yapılarına işaret eden ya da ipucu olabilecek her konuya uygulandı. Babailer Ayaklanması da aynı gerekçeyle ortadan kaybedilmiştir. İşte bu kaybediş ya da görmezden gelme, “zıt-paralel” ve “eş-paralel” kavramsallaştırmasıyla açıklanabilir.

Alevi - Bektaşiler göçler, savaşlar ve yerleşik hayatta geçmekle sosyal yapılarında değişime uğradı. Öyle ki onların sosyal yapısı görmezden gelindi veya fark edilemedi. Diğer yandan dini yapıları da geleneksel tasavvuf ve tarikat biçimine tahvil edilip kurgulu bu yapı üzerinden değerlendirildi. Hatta bu alanın kavramlarıyla değerlendirildi (Köprülü, 1989: 362-428; Köprülü, : 461-464). Böylece Alevi - Bektaşilerin gerçek sosyal ve dinî yapılarına ilişkin yeni bir kavramsallaştırma yapılamadığı için de mevcut durum kavramların kuşatması altında kaldı (Köprülü, 1922). Böyle “paralel zıt ve eş alan”ın parçasına dönüşerek grubun kendi üyelerinin de zihinsel yapısı üzerinde şekillendirici rol oynadı. Grubun üyelerini pratikte uyguladıklarıyla Alevilik - Bektaşiliğin dinî ve sosyal yapısına ilişkin getirilen açıklamalar arasındaki bağlantı kopukluklarla doludur. Doğrusu Irène Mélikoff’un Irène Beldiceanu – Steinherr’in makalesine yapmış olduğu değerlendirme de buna benzemekte ve öteden beri iktidarın kurulu ve yerleşik aklına paralellik arz etmektedir.

Alevi - Bektaşi Topluluklarının Dinî Sosyal Yapısı ve Araştırmaların Biçimlendirdiği Alevi - Bektaşi Toplulukları

Alevilerin dinî sosyal yapıları dinî otoriteyi oluşturan mürşit, pir ve rehber ile bunlara bağlı talipler üzerine kuruludur. Mürşit ve Pir Ocağı etrafında ve cemaatin kendi içerisinde hizmeti yürüttüğü bir yapı söz konusudur. Bu yapının eğitim boyutu ve yeni kuşaklara aktarımı da Rehber aracılığıyla şekillenen bir sistematikle sürdürülmektedir. Alevi - Bektaşi topluluğun üyelerince dinî ve sosyal önder olarak mürşit, pir, rehber kabul edilir. Bu kabul Mürşit, Pir ve Talip olarak bir bütünü ikili karşılıklarla gerçekleşir. Bu kabulün gerçekleştirilmesi yıllık düzenlenen belirli merasimler ve bunun düzenli yapılmasıyla sürekliliği de sağlanmış olur (Yalman, 1969).

Talipler, mürşit ve pirin dışında kalan yani dede ailesinden olmayan kesimdir. Her iki sınıfın da sınırları belirli kurallara bağlıdır. Kurallar, bir pire bağlanarak yola girmekle başlar. Talip olup pirin ve cemaatin kabulüyle yola bağlanır. Bu bağlılığın sürdürülebilmesi yıllık tekrarlanan ve bütün bir ömür boyu süren kurallarla devam eder. Doğal olarak cemaatin yeni üyesi, talip olup, bir pire baş eğip yol oğlu olduktan sonra yolun istediği bütün kuralları elinden geldiğince yerine getirmeye çalışır. Bunlardan ilki ikrar aldığı pirin dışında başka bir pirden ikrar almamak ve yıllık

göğüsünü kendi pirinden yine başka bir pirden almamak yani bir pire bağlıken ikincisine bağlanmamaktır. Bu şartlar ikrar almış talip için geçerlidir. Bu bakımdan da pirden el almayan yani “el ele el hakka” düsturuyla yola girmeyen “ikrar vermeyen” kimse yola girmiş olamaz. Öyleyse yolun kuralları çerçevesinde bir pire bağlanma ve bunun gereğini yerine getirmek Alevi - Bektaşî olmakla ilişkilidir. Bu durum çoğu zaman Alevilik Bektaşîliğin soydan geldiği vehmine neden olarak yanlış anlaşılmalara kaynaklık etmektedir. Hâlbuki Alevi - Bektaşî topluluk üyelerinin bulunduğu yerleşim yerlerinde -geleneksel olarak- istisnasız herkes pire bağlanır ve ceme girer. Bu durum grup üyeleri de dâhil birçok kişi, Alevi - Bektaşî olmanın temel şartının doğuştan olduğu fikrine gitmelerine ve bunun da Alevi olmanın temel şartlarından olduğu sonucuna götürmüştür. Oysa oba, oymak ve boy organizasyonu ile birbirine bağlı topluluk, doğal olarak dinî yapısını da buna göre şekillendirmektedir (Taşğın, 2006a; 2006b; 2006c; 2006d; 2007a; 2007b).

Anadolu’ya ilk yerleştiklerinden itibaren Türkmen toplulukları, sosyal organizasyonlarını boy, aşiret, oba vb. şeklinde boy beyleri ile dinî otoriteyi sağlayan dedelerle sürdürdüler. Alevi - Bektaşîlik, süreç içerisinde bu yapısını tekke ve zaviye formatına paralel yerleşik hayatın bir parçasına dönüştürdüler. Bu süreden itibaren sosyal kısmı unutulmuş sadece dinî yapıyı sürdürenler şeklinde daha dar bir alana sıkıştırıldı (Taşğın, 2009d: 209-223). Dinî ve sosyal hayatın bütünlüğünün parçalanması topluluk içerisinde geleneksel yapıyı eklenmelerle yeni bir zihin kurgusuna götürmüştü. Böylece, topluluğun bütün üyeleri tarafından paylaşılan yeni teorik kurgu olumsuz etkisini bütün alanlara hakim kılmaya başladığında, pratik kurguyla arasında boşlukla sonuçlandı. Toplulukların sosyal yapısı, merkezi otoritenin güçlenmesi, yerleşik hayatın baskısı ve etkisiyle değiştirildi (Taşğın, 2004b: 297-306).

Yerleşik hayatın getirdikleri arasında dikkatten kaçan hususlardan bir tanesi de, göçebe topluluklar arasında dede ya da pir, topluluğun lideri konumundayken, yerleşik hayatla birlikte başta ekonomik faaliyetlerinin kaydı ve kontrolü gerekçesi gibi nedenlerden dolayı yeni bir görevlinin atanmasıdır (Şahin, 2006:173-183). Bu durum topluluklar arasında dedenin, sorumluluk alanını yarı yarıya daraltmış ve bir sonraki adımda bu azaltma çatışmaya dönüşmüştür. Doğrusu sosyal yapı içerisindeki statüleri bu şekilde başka bir alana kayan dedelerin, yaşadıkları tehdit ve bunun algısı birden fazla itirazla başlayan savaflara yol açmıştır. Esasen işaret edilmesi gereken hususlardan bir tanesi de savaflardan daha ziyade dedeler, talipleri üzerindeki etki alanını bir başka resmi veya devletin uygun görüp atadığı yeni görevlilere kaptırmakla kaybetmişlerdir. Bir süre sonra dedeler, cemaatleri üzerinde etkisiz veya kısmen etkili elemana dönüşmüştür. Dede, toplulukların ekonomik, siyasi, sosyal, hukuki vb. birçok alanın merkezi konumundaki rolünü yitirmeye başladı. Sonuç olarak yitirilen şey, Alevi – Bektaşî sosyal, dinî yapısının görülmesi ve anlaşılmasına engel oldu. Bu engel olanın nesnel verilere kavuşulsa dahi kurgudan kopmasına mani olmaktadır.

Yerleşik hayatın kalıcı bu etkisine rağmen topluluklar yapılarını, dinî otoriteyi temsil eden dedelerle koruyabilmişlerdir. Fakat bu önemine ve kilit rolüne rağmen her geçen gün dedelerin de alanları daralmıştır. Uzun süreden beri devam eden bu sürecin bir dönemine şahit olmaktayız (Alpay, 1993: 85-89; Shankland, 1993: 99-105; 1993a: 46-64; 1997: 23-32; 1999: 319-327; Taşçın, 2004a). Özellikle yerleşik hayata zorlanma sürecinde göçebelerin sosyal yapısı, dedelerin kontrol edemeyeceği veya takip edemeyeceği bir hal almıştır. Oysa göçebeler başıboş rastgele istedikleri yerlerde gezip dolaşan topluluklar değillerdir (Şahin, 1982: 285-294; 1987: 195-208). Bilakis göçtükleri ve kondukları yerler belli olan, belirlenmiş güzergâhlarda hareket eden toplulklardır. (Şahin, 1999: 132-141; Armağan, 1999: 142-150).

Bu kısa açıklamadan sonra makalenin ele aldığı konu aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmeli:

- a-Alevi-Bektaşî tarihinde tarih boyunca farklı nedenlere bağlı olarak meydana gelen göçler, Alevilerin sosyal yapılarının dağılmasına neden oldu
- b-Göçlerden sonra toplulukların bağlantıları birbirlerinden koptu
- c-Alevi-Bektaşî topluluklarının birbirleriyle olan bağlantıları onları çok geniş bir coğrafyada var kıldı
- d-Geniş coğrafya ve nüfusun fazlalığı hem geniş bir alanda dolaşma hem de etkili olmayı sağladı
- e-Birbirleriyle olan iletişimleri onların dinî hayatlarını daha dinamik tuttu
- f-Aynı zamanda merkezi otorite etrafında şekillenen yeni dinî yapıya karşı korudu
- g-Grubun ilişkilerinin zayıfladığı noktada, hakim inancın parçasına dönüştü
- h- Buna karşın Alevi - Bektaşîler, çok geniş bir coğrafyada yerleşik olmalarına karşın daha dar bir coğrafik alan da yerleşik olduğu izlenimi verdi
- ı-Alevi - Bektaşîlik sadece dinî bir alana sıkıştırılıp buradan algılandı
- i-Aleviliğin dinî bir tanım üzerinden algılanması siyasi, iktisadi, kültürel sosyal işlevlerinin görülmesine engel oldu
- j-Hatta bu engel Alevi - Bektaşî toplulukların sosyal adlarının anlaşılmasına mani oldu.

Sonuç

İrene Beldiceanu – Steinherr, Tahrir Defterlerine dayanarak Bektaşlı topluluğu konusunda yayınladığı makalesiyle, Alevi - Bektaşî toplulukların dinî sosyal yapılarına paralel bir sonuca ulaştı. Araştırmasını sadece Tahrir Defterleri değil, defterlerde verilen bilgileri Hacı Bektaş Vilayetname'sinde verilen bilgilerle de karşılaştırdı ve elde ettiği verileri destekledi.

Alevi - Bektaşilerin dinî sosyal yapısında meydana gelen değişim Beldiceanu – Steinherr'in elde ettiği sonuçlarda da yer almaktadır. Buna göre yerleşik hayata geçmek ve Osmanlı Devleti içerisinde daha etkili olmaya başladıklarından itibaren tarikat formuna bürünmeleri, topluluk halinde oba, oymak ve boy şeklindeki sosyal yapılarının çözülmesine neden oldu.

Diğer yandan onun makalesindeki verilerden bir başka önemli hususa da ışık tutulmaktadır. Erdebil Tekkesi etkisiyle başlayan yeni formatın da bu dönemde etkili olmadığı görülmektedir. Osmanlı Safevi ilişkilerinin başladığı dönemden itibaren daha önce var olan Alevi - Bektaşi topluluklarının dinî sosyal yapısı anlaşılacak ideolojik bir baskı altındadır. Oysa bu çalışma bu baskının dahi aralanmasına da imkân sunacak niteliktedir.

Alevi - Bektaşi araştırmalarında yeni bir paradigma etkisi yapacak sonuçlara ulaşan Irène Beldiceanu – Steinherr, tarikat, tasavvuf ya da kültürel boyutuyla ele alınan Alevi - Bektaşi toplulukları araştırmalarında yeni bir çığır açacak kadar önemli bir çalışmaya imza attı. Çünkü o, Alevi - Bektaşi toplulukların genel olarak dede şeklinde adlanan mürşit, pir ile yeni kuşakların gruba dahil olmasında eğitici ve yol gösterici olan rehber üzerine kurulan ve talipler ile tamamlanan yapısını belgeler ve kaynaklar üzerinden ulaştığı sonuçla elde etti.

Makalenin sunduğu bilgi, kaynak ve sonuçlarını görmesine ve büyük bir kısmını da kabul etmesine rağmen Irène Mélikoff, uzun yıllardan beri sürdürdüğü çalışmalarının yaklaşımı ve yönteminden kendisini kurtaramayarak makaleye getirdiği eleştiriyle doyurucu bir cevap verememiştir. Çünkü Alevi - Bektaşi toplulukların dinî sosyal yapısına ilişkin araştırmalarda böylesine lokalizasyonu geleneksel yapıya uygun yapan en iyi çalışmalardan bir tanesi, farklı yaklaşımı, yeni yöntemi ve referansların yeni kaynak olarak sunumuyla cari olan çalışmaları cılız bırakmıştır.

Alevi - Bektaşi toplulukları hakkındaki araştırmalar ilk defa Osmanlı Devletinin son döneminde başladı ve bu çalışmaların ana çerçevesini cihanşümul olarak belirleyici olan Fuat Köprülü oluşturdu. Bu alandaki tartışmaların ana ekseninde onun görüşleri yer aldı ve günümüze değin de bu görüşler büyük oranda geçerliliğini korumaya devam etti. Türk İslam Edebiyatı, Tasavvuf ile Tarih kaynakları ekseninde kültür tarihine yönelik yapılan çalışmaların, büyük bir devletin himayesinde yaşayanlara yönelik bir yaklaşımla sürdürülmesi, Alevi - Bektaşi toplulukların sosyal yapısını anlatmakta yetersiz kaldı.

Alevi - Bektaşi göçmenlerin yerleşim yerleri etrafında sosyal yapılarının izlerini bu kaynaklar çerçevesinde sürmek mümkündür. Tahrir Defterlerinin sunduğu bilgiler, eldeki mevcut kaynakların Alevi - Bektaşi toplulukların sosyal yapısı göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan da bu ilişkinin olumsuz yönlendirmenin ve kurulu aklın dışında yeniden kurulması

gerekir. Adı geçen toplulukların faaliyetleri, sosyal yapıları ve organizasyonları anlaşılır ve görülebilir. Çünkü Alevi - Bektaşî toplulukları hakkındaki tezler, huzursuz edici, sonuçsuz ve bağlantısızdır.

Sonnotlar

¹ Makale, İzzet ıvgın tarafından titiz bir çeviriyle Fransızcadan Türkçeye aktarıldı. Makalenin tam künyesi: Irène Beldiceanu - Steinherr, “Osmanlı Tapu-Tahrir Defterleri Işığında Bektaşiler (XV.- XVI. Yüzyıllar)”, Çeviri: İzzet ıvgın, Alevilik - Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, Sene 2, Yıl 2011, ss. 130 – 187.

² Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak, ilgili konuyu değerlendirirken burada bir dipnot kullanmıştı. Bu dipnotu metnin çerisine aldık.

Kaynakça

- ALPAY, Şahin. (1993). “David Shankland ile Söyleşi”, Türkiye Günlüğü, S. 24, ss. 86-89.
- BELDİCEANU – STEİNHERR, Irène. (1991). “Les Bektaşî a la lumiere des recensements ottomans (XV-XVI. Siecles)”, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, 81 Band, Wien, p. 21-79.
- BELDİCEANU – STEİNHERR, Irène. (1999). “Osmanlı Tahrir Defterlerinde Seyyid Ali Sultan: Heterodoks İslam’ın Trakya’ya Yerleşmesi”, Çeviren Özden Arıkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova, Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699), Editör Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 50-72.
- BELDİCEANU – STEİNHERR, Irène. (2011). “Osmanlı Tapu-Tahrir Defterleri Işığında Bektaşiler (XV.- XVI. Yüzyıllar)”, Çeviri: İzzet ıvgın, Alevilik - Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, Sene 2, ss. 130 – 187.
- EMECEN, Feridun. (1991), “Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Tahrir Defterleri”, Tarih ve Sosyoloji Semineri Bildirileri, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, ss. 143-156.
- HASLUCK, F. W. (1929). Chiristianity and Islam under The Sultans, I, Oxford.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1922). “Anadolu’da İslamiyet” Darulfunün Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Sayı 4 ve 5 ve Sayı 6, İstanbul Şehzadebaşı: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, ss. 282-311 ve ss. 385-420 ve ss. 457-486.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1943). “Anadolu Selçukluları Tarihi’nin Yerli Kaynakları” Belleten, cilt 7, Sayı 25, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 379-457.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1986). “Hacı Bektaş Veli”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, ss. 461-464.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1989). Edebiyat Araştırmaları, Cilt 2, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- LİNDNER Rudi, Paul. (2000). Ortaçağ Anadolu’sunda Göçebeler ve Osmanlılar, Çeviren Müfit Güney, Ankara: İmge Kitabevi.

- MÈLİKOFF, Irène. (2009). “Bektaş: Bir Boy Adı mıydı?”, Prof. Irène Mélikoff’un Ardından, Çeviren Turan Alptekin, İstanbul, Demos Yayınları, ss. 57-65.
- MÈLİKOFF, Irène. (2003). “Bektas: était-ce un nom tribal?”, *Turcica XXXV*, pp. 229-236.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (1996). *Babailer İsyanı, İkinci Baskı*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- SHANKLAND, David. (1993). *Alevi and Sünni in Rural Turkey; Diverse Paths of Change*, Cambridge: Darwin College.
- SHANKLAND, David. (1993a). “Alevi and Sünni in Rural Turkey; Diverse Paths of Change”, *Culture and Economy Changes in Turkish Villages*, Edited by Paul Stirling, Cambridge: The Eothen Press, ss. 46-64.
- SHANKLAND, David. (1997). “Anadolu Kırsalında Alevilik ve Sünnilik”, Çeviren Sinan Olgun – Zeynep Yedigün, *Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, Sayı 4, ss. 23-32;
- SHANKLAND, David. (1999). “Günümüz Türkiye’si Alevilerinde “Dede” ve “Talip” Arasındaki Değişen Bağ”, *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriiler*, İstanbul: Ensar Neşriyat, ss. 319-327.
- ŞAHİN, İlhan. (1982). “Osmanlı İmparatorluğunda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukukî Nizamları”, *Türk Kültürü XX / 227*, ss. 285-294.
- ŞAHİN, İlhan. (1986). “Hacım (Hacıbektaş) Köyü’nün Sosyal ve Demografik Tarihi (1485-1584)”, *Osmanlı Araştırmaları Cilt 4*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, ss. 31-38.
- ŞAHİN, İlhan. (1987). “Osmanlı İmparatorluğunda Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülâhazalar”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı 13, ss. 195-208.
- ŞAHİN, İlhan. (1997). “Osmanlı Anadolu’su Göçebelerinin Yazılı ve Sözlü Kaynakları”, *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri*, İstanbul, ss. 167-174.
- ŞAHİN, İlhan. (1999). “Göçebeler”, *Osmanlı IV*, Editör Güler Eren, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- ŞAHİN, İlhan. (2006). *Osmanlı Döneminde Konar – Göçerler*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2002), “Bektaşilik-Kızılbaşlık Eleştirileri”, *Folklor Edebiyat Alevilik Özel Sayısı I*, Sayı 29, ss. 75-90.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2004), “Hatai’den Günümüze Anadolu Alevilerinde Farklılaşma”, *I. Uluslararası Şah Hatai Sempozyumu (9-11 Ekim 2003 Ankara)*, Hazırlayan Gülağ Öz, Ankara: Hüseyin Gazi Kültür ve Sanat Vakfı / Hüseyin Gazi Derneği Yol Bilim Kültür Araştırma Yayınları, ss. 297-306.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2004a). “Yeni Ocağın Piri Kim? Diyarbakır Türkmen-Alevilerinde Alevi Kurumlarının İşlevi”. *Alevilik. Haz. İsmail Engin / Havva Engin*, İstanbul: Kitapyayinevi Yayınları.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2004b). “Hatai’den Günümüze Anadolu Alevilerinde Farklılaşma”, *I. Uluslararası Şah Hatai Sempozyumu (9-11 Ekim 2003 Ankara)*, Hazırlayan Gülağ Öz, Ankara: Hüseyin Gazi Kültür ve Sanat Vakfı/Hüseyin Gazi Derneği Yol Bilim Kültür Araştırma Yayınları.

- TAŞĞIN, Ahmet. (2006a). *Türkmen Aleviler*. İstanbul: Ataç Yayınları.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2006b). “Diyarbakır ve Çevresindeki Türkmen Alevilerinde İrşat ve Kuşanma Töreni”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Güz. 39. 51-61.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2006c). “Kentsel Dedelik ve Ocak Sistemi: Gaziantep’te Bir Din Sosyolojisi Araştırması”, *I. Uluslararası Alevilik Sempozyumu Tarihte Alevi Ocaklarının Rolü ve Geleceği* 1-2 Aralık. Heidelberg Almanya.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2007), “Diyarbakır Türkmen Alevilerinde Görgü Cemi”, *Gap Bölgesinde Alevi - Bektaşî Yerleşmeleri ve Şanlıurfa Kültür Mozağında Kısa Sempozyumu (25-27. Mayıs 2007, Şanlıurfa)*, İstanbul: Cem Vakfı-Kısa Yayınları, ss. 155-168.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2007a), “Güneydoğu Anadolu Alevileri”, *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşîlik Bilgi Şöleni (17-19. Ekim 2007, Ankara)*, Editörler: Dr. Filiz Kılıç – Tuncay Bülbül, Cilt 3, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Merkezi, ss. 1201-1210.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2009), “Şebek Buyruğu Üzerine Değerlendirme”, *Alevilik - Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 2009, ss. 69-82.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2009a), “Irak’ta Bektaşî Topluluğu Şebekler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, Sayı 42, ss. 127-143.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2009b), “Hikâye-i Hacı Bektaş-ı Veli Risalesi ve Hacı Bektaş’ın Hayatı Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Alevilik - Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2009, ss.48-84.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2009c), “Hacı Bektaş’ın Rum’a Gelişi: Seyahati ve Rum Erenleriyle Karşılaşması”, *Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (Nevşehir, 17-18 Ağustos 2009)*, Yayına Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, ss. 1-9.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2009d). “Safevi – Osmanlı Savaşı’ndan İtibaren Dini Söylemin Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Dede Kargın Örneği”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, Sayı 49, ss. 209-223.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2010), “Hacı Bektaş’ın Rum’a Gelişi ve Karaca Ahmed İle Karşılaşması”, *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, Derleyenler Pınar Ecevitoğlu, Ali Murat İrat, Ayhan Yalçinkaya*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2010, ss. 56-67.
- TAŞĞIN, Ahmet. (2010a), “Alevilik - Bektaşîlik Konulu Yayınların Genel Çerçevesi: Süreklilik ve Zorunluluk”, *Alevilik ve Bektaşîlik Yayınlarının Temel Sorunları Çözüm Önerileri (26-28 Şubat 2010 Ilgaz)*, Hazırlayan: Gıyasettin Aytaç – Derya Sümer, Ankara: G. Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2010, ss. 23-33.
- YALMAN Nur, (1969). “Islamic Reform and the Mystic Tradition in Eastern Turkey”, *Archives Europeennes De Sociologie*, Tome X, No 1, ss. 41-60.